

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація

В роботі досліджено існуючі методичні підходи до аналізу ефективності системи планування на підприємствах. На сьогодні існують різні підходи до оцінювання ефективності планування діяльності підприємства, проте більшість з них передбачає аналізування фінансових результатів, показників ефективності та імовірності банкрутства.

Ключові слова: планування, фінансовий результат, доходи, витрати, імовірність банкрутства

Abstract

The existing methodological approaches to the analysis of the efficiency of the planning system at the enterprises are investigated in the work. Today, there are different approaches to assessing the effectiveness of enterprise planning, but most of them involve analyzing financial results, performance indicators and the probability of bankruptcy.

Key words: planning, financial result, income, expenses, probability of bankruptcy

Вступ

Планування є однією з найважливіших функцій менеджменту, оскільки за його відсутності суттєво ускладнюється управління більшістю процесів дослідження і технологічних змін, розроблення нових продуктів, формування конкурентних переваг і напрямів збутової діяльності, впровадження необхідних для постачальників стандартів, адаптації до потреб ринку та мінімізації ризиків, розвитку підприємства. Необхідність планування спричинена умовами жорсткої конкуренції, динамічним економічним середовищем та змінами ринкової ситуації.

Питання, пов'язані із дослідженням процесу планування, є предметом розгляду вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Алексеєва М. М., Газуда Л. М., Іванова В. В., Куцик В. І., Лікарчук Н. В., Мармаза О. І., Орлов В. В., Росоха В. В., Ткаченко Є. Ю., Чаус В. М. та інших.

Метою цієї роботи є узагальнення існуючих підходів до оцінювання ефективності планування діяльності підприємства.

Результати дослідження

Планування діяльності підприємства передбачає використання різних методів, вибір яких для конкретного підприємства має відповідати певним умовам. Методи планування мають відповідати зовнішнім умовам господарювання, особливостям різних станів процесу становлення та розвитку ринкових відносин; урахувувати специфіку діяльності об'єктів планування та різноманітність засобів і шляхів досягнення основної підприємницької мети – збільшення прибутку (валового доходу).

Зміст балансового методу полягає в балансуванні підсумкових показників доходів і витрат, та визначення джерел покриття усіх витрат. Даний метод передбачає використання різних способів: нормативного, розрахунково-аналітичного, оптимізації планових рішень, економіко-математичного моделювання.

Суть нормативного способу планування полягає в розрахунку потреби суб'єкта підприємницької діяльності у фінансових ресурсах та визначенні джерел цих ресурсів на основі встановлених фінансових норм та техніко-економічних нормативів.

Нормативами можуть виступати ставки податків, ставки, зборів та внесків, норми амортизаційних відрахувань, норми оборотних коштів. Норми та нормативи бувають галузевими, регіональними та індивідуальними. Економіко-математична модель – це точний математичний опис факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни даного економічного явища і здійснюються з допомогою математичних прийомів. Моделювання може здійснюватися за функціональним та кореляційним зв'язком. Економіко-математичне моделювання дає змогу перейти в плануванні від середніх величин до оптимальних варіантів.

Мережевий метод застосовують переважно на великих підприємствах. Використання цього методу передбачає:

- на основі мережевих графіків і моделей формування організаційної і технологічної послідовності виконання операцій і встановлення взаємозв'язку між ними;
- акцентувати увагу на окремих важливих господарських операціях, забезпечити їх координацію; пов'язати обсяг фінансових ресурсів із джерелами їх утворення.

Перевагою методу є те, що мережевий графік відображає процес виконання комплексу операцій із можливістю їх коригування на кожній стадії процесу. Проте цей метод є складним і не може забезпечити гнучкість системи планування.

Програмно-цільовий метод включає формування і оптимізацію виробничої і інвестиційної програм і є за своєю сутністю комплексним управлінням фінансово-господарською діяльністю підприємства за основними напрямками його розвитку. Перевагою методу є обґрунтування обсягу ресурсів, що необхідні для досягнення головної мети і завдань.

Інформаційною базою планування є сукупність систематизованих за певними ознаками даних, які використовуються для розроблення планів на різних рівнях управління підприємством. До них належать показники, ліміти, економічні нормативи, відображені у формі, придатній для передачі й обробки за допомогою різних арифметичних та логічних операцій і які складають систему техніко-економічної інформації.

Інформація, яка використовується у процесі планування, поділяється на внутрішню та зовнішню. Внутрішня інформація, що стосується діяльності підприємства, збирається всередині організації. Основними джерелами внутрішньої інформації є бухгалтерський та статистичний облік, звітність підприємства, аналіз господарської діяльності.

Зовнішня інформація стосується зовнішнього середовища організації і необхідна для прийняття конкретного управлінського рішення. Зовнішня інформація поділяється на вторинну (інформація, що була вже зібрана раніше, опублікована іншими) і первинну (спеціально зібрана інформація вперше).

В процесі аналізу ефективності планування можуть використовуватись формалізовані та неформалізовані методи аналізу. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не в жорстоких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

До неформалізованих методів належать: експертних оцінок і сценаріїв; теорії катастроф (програми вивчення та прогнозування нестійких економічних систем); деталізації (за часом, місцем дії, центром відповідальності); психологічні; морфологічні; порівняльні; побудови системи показників; побудови системи аналітичних таблиць.

Формалізовані методи аналізу побудовані на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками.

Оскільки процес планування передбачає формування плану з розвитку діяльності підприємства, для оцінювання ефективності системи планування на підприємстві необхідно оцінити в першу чергу його фінансові результати та ефективність діяльності. Отримані фактичні показники доцільно порівняти із плановим їх значенням.

Фінансовий результат підприємства характеризують усі види його господарської діяльності [1-2]:

- фінансовий результат від основної операційної діяльності,
- фінансовий результат від іншої операційної діяльності,
- фінансовий результат від операційної діяльності,
- фінансовий результат від участі в капіталі,
- фінансовий результат від звичайної діяльності,
- фінансовий результат від іншої звичайної діяльності,
- фінансовий результат від господарської діяльності

Основними завданнями аналізу фінансових результатів підприємства є [3]:

- вивчення обсягів, складу і динаміки прибутку діяльності підприємства;
- перевірка обґрунтованості й напруженості планового прибутку;
- загальна оцінка виконання плану, прогнози, динаміка;
- визначення відхилення фактичного прибутку від передбаченого планом (розрахунком, прогнозом), вивчення динаміки зміни прибутку за кілька звітних періодів;
- виявлення чинників впливу на формування прибутку оцінка їх динаміки та розрахунки їх впливу;

- вивчення напрямів і тенденцій розподілу прибутку;
- виявлення резервів збільшення прибутку;
- розробка заходів, спрямованих на реалізацію виявлених резервів.

Аналізуючи прибуток, важливо здійснювати порівняння з попереднім періодом, використовуючи горизонтальний аналіз. Горизонтальний аналіз прибутку за звітний період передбачає виявлення змін прибутку в часі з розрахунками абсолютних і відносних відхилень (темпів).

Для виявлення причин прибутків та збитків необхідно проаналізувати доходи та витрати підприємства. Доходи – збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) [4]. Аналіз формування доходів проводиться за використання вертикального й горизонтального аналізу через оцінювання складу, структури та динаміки зміни доходів. Оцінка доходу потребує його співставлення з витратами, які понесено підприємством для отримання доходу, що дозволить визначити результат операції: прибуток або збиток.

Витратами звітного періоду відповідно до [4] визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Для визначення ефективності планування діяльності підприємства необхідно розрахувати також відносні показники прибутку – рентабельність. Загальний показник рентабельності визначається відношенням чистого прибутку до витрат, які понесено в процесі формування цього прибутку. Аналізуючи ефективність планування варто розрахувати та проаналізувати ресурсні показники рентабельності (характеризують ефективність використання ресурсів підприємства), доходні показники рентабельності (характеризують ефективність формування доходів підприємства) та витратні показники (характеризують ефективність понесених підприємством витрат). Основними ресурсними показниками рентабельності є рентабельність активів, рентабельність власного та залученого капіталів. Витратними показниками рентабельності, які доцільно розрахувати в процесі оцінювання ефективності планування, є валова рентабельність, рентабельність операційної та звичайної діяльності. Характеризують ефективність планування діяльності підприємства також і показники імовірності банкрутства. За ефективного планування на підприємствах має бути відсутня імовірність банкрутства або низький рівень. Для оцінки ризику імовірності банкрутства можна використати дискримінантні моделі імовірності банкрутства Терещенка О., Альтмана та Ліса.

Висновки

Таким чином, на сьогодні існують різні підходи до оцінювання ефективності планування діяльності підприємства, проте більшість з них передбачає аналізування фінансових результатів, показників ефективності та імовірності банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2017. 143 с.
2. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки"*. – 2020. – № 5. – С. 74-78.
3. Ткаченко Є. Ю. Сучасні підходи до управління прибутком промислового підприємства. *Гуманітарний вісник ЗДА*. 2015. № 47. С. 270–276.
4. Загальні вимоги до фінансової звітності: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 [Електронний ресурс] : від 07.02.2013 № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

Ірина Юрїївна Єпіфанова – доктор екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Олег Володимирович Надольний – студент групи МФК-20м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e mail: mof16b@gmail.com

Iryna Y. Yepifanova – Doctor of Econ. Sc., Professor of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Oleg V. Nadolny – student of the MFK-20m group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail:mof16b@gmail.com